

Moara cu noroc

de I.Slavici

Primul mare scriitor modern al Transilvaniei, Ioan Slavici, este întemeietorul unei adevărate direcții literare numită de Titu Maiorescu, „realism popular” -- consolidând dimensiunea realist obiectivă a universului existențial al satului și al târgului de provincie și aducând o remarcabilă deschidere a prozei românești spre psihologic.

Slavici este primul scriitor care demonstrează că sufletul țaranului sau al târgovețului nu este nici simplu, nici linear, ci se alcătuieste ca un spațiu al dilemei morale, al zbuciumului sufletesc dramatic. Slavici consideră că literatura trebuie să aibă în același timp și o finalitate etică, socială și rațională și să propună cititorului o dezbatere morală și o reflecție gravă asupra valorilor existențiale.

„*Nuvela solidă cu subiect de roman*” (G. Călinescu), „Moara cu noroc” a fost publicată în volumul „*Novela din popor*” în 1881, fiind ca specie literară o *nuvelă realist psihologică* remarcabilă, atât prin complexitatea personajului principal, cât și prin observația socială prin care se construiește imaginea unei lumi de sfârșit de veac al XIX-lea.

Opera se încadrează în **estetica realistă prin temă, obiectivitatea perspectivei narative, prezentarea unoor personaje tipice** (Ghiță reprezintă tipul cârciumarului, dornic de îmbogățire, pinteza, tipul jandarmului), **analiza psihologică, verosimilitate, valorificarea, în descriere a tehnicii detaliului semnificativ**

Tema realist psihologică a degradării umane provocate de patima îmbogățirii se dezvoltă în relație cu **tema romantică a destinului** ca prăbușire determinată de strania fascinație a răului (fascinația răului - subtema nuvelei)

Titlul nuvelei încheie în el o amară ironie, „Moara cu noroc” fiind numele hanului așezat la răscruce de drumuri, o răspântie care întoarce destinul eroilor spre zodia tragicului, schimbând „liniștea colibeii” în zbucium, nefericire, însingurare, trădare și moarte – norocul dovedindu-se astfel efemer și înșelător, ispită în calea omului slab.

Titlul reliefează și **motivul locului blestemat** deoarece Slavici, ca și Caragiale, și spre deosebire de Sadoveanu, atribuie hanului conotațiile negative ale locului bântuit, ale spațiului malefic (cele 2 cruci de piatră, alături de cele trei cioplite din lemn de stejar și vopsite cu icoane sfinte, din fața hanului, pot fi interpretate ca simbol al destinului celor 5 fiinte care alcătuiesc familia lui Ghiță).

Perspectiva narativă. Ca în orice operă realistă, *perspectiva narativă este obiectivă* Vocea narativă aparținând naratorului obiectiv, omniscient care presupune relatarea la persoana a III-a este uneori înlocuită de nararea prin reprezentare (scene dialogate, monolog interior) astfel că tradiția lasă loc și unor elemente de modernitate.

Construită prin continue acumulări și izbucniri ale tensiunii epice, nuvela are astfel un ritm epic neomogen, momentele de narațiune retrospectivă rezumate alternând cu cele tensionate din prezent.

Incipit - final. Incipitul se formulează ca un discurs moral al personajului-reflector: mama Anei, numită simbolic „bătrâna”, cugetarea ei reprezentând o adevărată avertizare cu rol prevestitor asupra destinului: „*Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci dacă e vorba nu bogăția, ci liniștea colibeii tale te face fericit... și mă tem ca nu cumva căutând acum la bătrânețe un noroc nou să pierd pe acela de care am avut parte până în ziua de astăzi.*”

Fraza concentrează viziunea despre lume, opinia soacrei impune o perspectivă morală tradițională în care fericirea este asociată liniștii, în spatele vorbelor sale ascunzându-se, de fapt, vocea moralistului Slavici.

După principiul clasic al simetriei, finalul aparține tot bătrânei, care încheie nuvela printr-o replică referitoare la destinul implacabil: „*Sămțam eu că nu are să iasă bine, dar așa le-a fost data...*”. Narațiunea se încadrează astfel în rana cugetărilor bătrânei, voce care exprimă mentalitatea unei lumi morale care-și întemeiază existența pe valori autentice și pe credința în soartă.

Spațiu și timp. Pentru a crea iluzia vieții, acțiunea nuvelei este situată într-un spațiu geografic cu còrrespondent real în Câmpia Ardeleană (I. e. u. Oradea), într-o zonă de răscruce sălbatică plină de mister. Descrierea locurilor este marcată de simboluri ale morții, cu rol prevestitor: „nu zăreai decât iarbă și mărăcini”, „rămășișele unei păduri „cioate”, „rădăcini ieșite din pământ, trunchii înalt pe jumătate ars”

Ațiunea se desfășoară pe durata unui an, între două repere temporale de ordin religios, cu valoare simbolică: Sfântul Gheorghe și Paște.

Timpul real, obiectiv este consemnat însă, succint „Astfel trecu toamna și veni iarna, trecu și iarna și sosi primăvara”.

Structură și compoziție

Din punct de vedere *compozițional* nuvela este organizată clasic în 17 capitole, fără titluri, urmând șirul întâmplărilor în succesiunea cronologică.

Structural nuvela se organizează pe două planuri fiecare dinamizat de un conflict puternic.

Planul realității exterioare, de tip narativ, surprinde existența socială a eroilor cea care influențează viața lor sufletească.

Al doilea plan, de tip analitic, planul interior surprinde dileme morale și mișcările sufletești care motivează acțiunile personajelor. Cele două planuri sunt în echilibru la început când Ghiță respectă codul etic al colectivității și își apără valorile morale încercând să se împotrivescă demn lui Lică. Curând însă, se instalează un puternic conflict exterior între Ghiță și Sămădău generat nu doar de interese materiale, ci și de o confruntare a orgoliilor bărbătești. În plan interior se produce o gravă scindare lăuntrică determinată de un conflict moral între valorile pe care s-a întemeiat până acum existența lui Ghiță- dorința de a rămâne om cinstit - și ispita răului căreia nu-i poate rezista- dorința de a se îmbogăți alături de Lică.

Se identifică și un plan cadru al nuvelei căci drama eroului și a familiei sale e proiectată pe fundalul existenței unei lumi surprinse în ample secvențe descriptive.

Subiectul: Subiectul este construit în maniera unei acțiuni trepidante cu momente de mare tensiune (momentele subiectului).

Caracterizarea personajului

Surprinzând viața și moravurile unei lumi, Slavici creează personaje complexe și verosimile în construcția cărora se reunesc două perspective esențiale, realismul psihologic și clasicismul- evoluția personajului e prezentată dintr-o perspectivă realist psihologică, dar viziunea de ansamblu e clasică exprimând convingerea (ca în tragedia antică) că nimeni nu se poate sustrage sorții.

Ghiță este protagonistul nuvelei destinul său ilustrând teza morală a textului formulată de personajul reflector al cărții, bătrâna. Traseul său existențial este o permanentă ispitire și cădere în păcat. El nu evoluează linear, ci într-o traiectorie sinuoasă generată de criza morală, Slavici construind în Ghiță un personaj complex dilematic reprezentativ pentru omul care se lasă stăpânit de slăbiciunea sa.

Statutul său inițial este definit de condiția de cizmar sărac, dar cinstit, tată și sot iubitor care dorește bunăstarea familiei și, de aceea, alege să devină cârciumar.

Procesul căderii lui Ghiță este surprins prin mijloace moderne ale analizei psihologice, frământările și transformările interioare sunt urmărite cu atenție și sunt redade, fie direct, de către narator, fie în stil indirect liber, fie de către alte personaje sau chiar de către el însuși - în ansamblu toate acestea urmând trecerea de la omul moral la cel imoral.

Prima ipostază este cea de om moral ce respectă codul etic al comunității și ține la prețuirea oamenilor. Ca un adevărat tată de familie manifestă iubire, responsabilitate și dorința de a-i proteja pe ai săi. Hărnicia și priceperea eroului se dovedesc în rapiditatea cu care transformă hanul dintr-o ruină într-un loc căutat de drumeții ce nu mai vorbeau despre „moara cu noroc”, ci despre „cârciuma lui Ghiță”.

O primă scenă semnificativă pentru surprinderea evoluției eroului este imaginea casnică a serilor de sâmbătă când număra câștigul de peste săptămână cu Ana și cu bătrâna ce evidențiază regimul sufletesc asociat acestei prime ipostaze: mulțumirea interioară, echilibru, optimism, încredere în sine, fericire, calm.

Apariția lui Lică Sămădăul, căruia încearcă să i se împotrivescă ferm și demn coincide și primei erori a personajului - aceea de a nu renunța la arenda hanului când înțelege că nimeni nu rămâne acolo împotriva voinței lui Lică, dar și primul moment de nesinceritate față de Ana, căreia îi ascunde gândurile rele care îl cuprinseseră.

Cea de-a doua ipostază aduce în prim plan omul dilematic care pendulează între dorința de a rămâne om cinstit și ispita câștigului nemuncit. Între Ghiță și Lică nu e doar un conflict de interese, ci și o confruntare de voințe și orgolii bărbătești, dar forța lăuntrică a lui Ghiță se va nărui treptat sub ispita de a vedea banii grămadă și sub fascinația forței malefice a lui Lică.

Sfâșiat de porniri sufletești contradictorii Ghiță se închide în sine refuzând comunicarea cu Ana devenind taciturn, irascibil, căci teama și suspiciunea din sufletul sau alternează cu sentimentul vinovăției și remușcării. În raport cu familia, grija tandră și duiosia sunt tot mai des înlocuite de răceală și vorbă

răstită, ajungând să-și dorească: „să n-aibă nevastă și copii” (acestea fiind în opinia lui Ghiță punctul său slab).

În raport cu lumea care îi aparține, Ghiță alege duplicitatea: „Lumea trebuie să mă creadă om cinstit și stricat cu vor”- îi spune el lui Lică- căci vrând să pară om cinstit, el ia totuși parte la acțiunile Sămădăului.

Scena procesului reprezintă un moment cheie al căderii lui Ghiță deoarece surprinde punctul culminant al crizei morale: deși convins de vinovăția Sămădăului în jefuirea arendașului și în dubla crimă din pădure, Ghiță va depune mărturie falsă în favoarea lui Lică, și va contribui astfel la disculparea acestuia și la condamnarea lui Sailă Boarul și Buză-Ruptă.

Ultima ipostază este cea a omului imoral căzut din demnitatea ființei morale în zonele obscure ale instinctelor (lăcomie, orgoliu, sete de răzbunare oarbă, gelozie) în sufletul eroului producându-se mutații esențiale care-l înstrăinează definitiv de ai săi.

Prin monolog interior este surprins gravul său dezechilibru generat de acceptarea viciului, a slăbiciunilor și de justificarea acestora: „Ce să-mi fac? Așa m-a lăsat Dumnezeu”... „Ce să-mi fac dacă e în mine ceva mai tare decât voința mea?”, „Nici cocoșatul nu e însuși vinovat că are cocoșe în spinare”.

Aruncând-o fără remușcări pe Ana în brațele Sămădăului: „Joacă muiere, parcă are să-ți ia ceva din frumusețe”, Ghiță ajunge pe ultima treaptă a degradării morale, moment în care înțelege însă că și-a distrus iremediabil căsnicia și viața.

Va renunța în final la jocul dublu și la disimularea geloziei și a urii, dar revenirea la valorile morale autentice nu mai este posibilă și eroul va plăti cu viața abaterea de la norma etică.

Relația dintre două personaje: Ghiță - Ana

Reprezentând în navelă duiosia și candoarea, soția lui Ghiță, Ana, personaj secundar, nu se înscrie printre personajele feminine voluntare ale prozei lui Slavici care luptă și izbândesc, precum Mara sau Persida.

Ghiță este căsătorit cu Ana și au doi copii. Relația celor doi este pusă la început sub semnul iubirii sincere, dar și al autorității masculine, într-o familie patriarhală. În discuția inițială dintre Ghiță și soacra sa, Ana nu intervine, părând să accepte fără rezerve deciziile soțului ei. Astfel, Ana se lasă în grija soțului, care afișează mereu un spirit protector. Ghiță apreciază calitățile soției sale și se bucură de atenția ei: *”inima îi râde când Ana cea înțeleaptă și așezată, deodată își pierde cumpătul și se aruncă răsfățată asupra lui, căci Ana era tânără și frumoasă. Ana era fragedă și subțirică, Ana era sprintenă și mlădioasă.”*

Relevantă pentru evoluția raporturilor familiale este perspectiva Anei care observă în timp modificările comportamentale și afective ale soțului ei: *”sămțea că de ceva vreme, bărbatul ei s-a schimbat.”*

Ana observă transformările soțului ei, dar nu dorește să renunțe ușor la dragostea ei. La început, încearcă să-i caute scuze lui Ghiță. Uneori, observă îngândurarea soțului ei, dar nu îndrăznește să-l tulbure: *”ea nu îndrăznește să-l supere, ci se întreba mereu ce o fi având soțului ei.”*

Ana nu este doar diplomată, încercând să nu rănească orgoliul unui bărbat, ci și extrem de lucidă, dar devine, treptat, victima tragică a fatalității destinului, neavând puterea de a-l scoate pe Ghiță de sub influența malefică a lui Lică.

Frământările din interiorul cuplului sunt urmărite și din perspectiva lui Ghiță: *”ar fi voit să meargă la ea, să îi ceară iertare și să o împace, dar nu putea; era în el ceva ce nu-l lăsa.”*

Ghiță care vedea înainte în Ana *”femeia cea înțeleaptă și așezată”*, dă dovadă de opacitate și nu realizează că lângă el se află o femeie care l-ar putea ajuta: *”iară tu ești bună, Ano, și blândă, dar ești ușoară la minte și nu înțelegi nimic; suni cu tine ca fără tine...”* Refuzând comunicarea, Ghiță își plânge de milă că Ana se depărtează de el: *”el era singur și părăsit. Ana pe care o privea cu atâta drag mai înainte, încetul cu încetul se înstrăinase și nu mai era veselă ca mai înainte.”*

Conflictul din interiorul cuplului se acutizează și sub presiunea codului moral al societății. Ana trăiește ea însăși un conflict interior: dragostea ei pusă la încercare pe măsură ce Ghiță se închide în sine, sufletul ei fiind împărțit între dorința de a-și salva căsnicia și rușinea de a avea un soț tâlhar. Comportamentul ei față de Lică se schimbă după ce Ghiță a fost judecat. Ana crede că Lică i-a salvat bărbatul și de aceea își schimbă atitudinea față de el, dar când vede că Ghiță continuă să aibă un comportament ciudat, fără să-i explice cauza, Ana își pierde total încrederea în propriul soț. Când Ghiță o împinge în brațele Sămădăului percepe gestul ca pe o formă supremă a umilinței și începe să-l disprețuiască, lăsându-se pradă tentației, fapt observat cu finețe de către naratorul omniscient: *”Apoi*

desfrâul are și el farmecele lui, și Ana încetul cu încetul se obicinuișe și prinsese o tainică poftă de el" Comparându-i pe cei doi, Ghiță i se pare un fricos și ajunge să-i cedeze lui Lică " Tu esti om, Lică, iară Ghiță nu e decât o muiere îmbrăcată în haine bărbătești... ". Zvâcnirile ei finale în momentul uciderii de către Ghiță exprimă copleșitoarea sete de viață, dar și de răzbunare, sfârșitul ei fiind unul profund tragic.

Eșecul familiei cărciumarului este, în bună măsură, un eșec al comunicării cauzat de vanitatea masculină.

Uciderea Anei este gestul disperat al unui om care nu mai are nimic de pierdut. Pentru a nu lăsa nimic în urmă, cu sentimente amestecate, Ghiță o ucide din dragoste, crezând că o eliberează astfel de chinul păcatului, dar și din orgoliu, neputând suporta gândul că a fost înșelat. La rândul său, el este omorât din ordinul lui Lică, ispășindu-și astfel păcatele și slăbiciunile.

Astfel drama familiei cărciumarului este generată, în bună măsură, de eșecul comunicării. Frământat interior, Ghiță ajunge să piardă nu numai încrederea în sine, ci și încrederea soției sale, Ana. Neîncrederea generează izolare, izolarea duce la ruptură. Fericirea dată de liniștea colibeii în care domnește armonia este înlocuită de nefericirea dată de goana după bogăție.

Arta narativă. Scriitor obiectiv, Slavici nu realizează însă personaje schematice simple primitive, ci indivizi înzestrați cu trăiri profunde, acel amestec de bine și rău al oamenilor adevărați. Iluzia vieții este susținută mai ales de limbajul personajelor, dialogurile având o mare putere de caracterizare deținând lumea oamenilor simpli a căror vorbire este marcată de oralitate.

Limbajul naratorului și al personajelor valorifica același registre stilistice, popular și regional ardelenesc, lăsând impresia de experiență umană verosimilă. Interesul clasic moralizator al nuvelei este susținut prin zicale sau proverbe populare vorbirea eroilor căpătând astfel valențe aforistice și exprimând adevăruri general umane.

Finalul În concluzie, nuvela „ Moara cu noroc reflectă lumea satului transilvănean, univers dominat de reguli nescrise, ieșirea e sub semnul lor producând dezechilibre și fiind exemplar pedepsită.

Prin complexitatea personajelor create, prin deschiderea spre analiza psihologică, dar și prin realizarea artistică „Moara cu noroc” rămâne una dintre scrierile reprezentative pentru viziunea lui Slavici asupra vieții, în general, și a lumii satului și a târgului de provincie, în particular.